

Reviewk, Emil
Polshcha ide--ta i ne odna, a dvi

DK
4390
R48
1917
c. 1
ROBA

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

ОМЕЛЯН РЕВЮК

ПОЛЬЩА ЙДЕ ТА Й НЕ ОДНА А ДВІ

132

~~108~~
~~163~~

DK
4390
R48
1917
с. 1
ROBA

НАКЛАДОМ ФЕДЕРАЦІЇ УКРАЇНЦІВ
UKRAINIAN FEDERATION of U. S.
108 Second Avenue, New York, N. Y.

Presented to the
LIBRARY *of the*
UNIVERSITY OF TORONTO
by
Peter Krawchuk

ФЕДЕРАЦІЯ УКРАЇНЦІВ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

ОМЕЛЯН РЕВЮК

ПОЛЬЩА ЙДЕ! ТА Й НЕ ОДНА, А ДВІ!

~~108~~
163

Ukrainska Knyharnia
350 Kinistino Ave.
Edmonton - Alberta.

1917
НЮ ЙОРК

Дивна вістка рознесла ся по світі дня 5. падолиста 1916 року. Австрійський та німецький цісарі видали проклямацію, проголошуючу самостійну Польщу. Рівночасно австрійський цісар вислав президентови своїх міністрів пшсьмо, в котрім заявив бажанє, щоб надати Галичині краєву автономію.

Як телеграми рознесли сї вістки по світі, забило ся радісно не одно серце. Втішив ся певно не один Поляк. Але врадував ся певно й не один не-Поляк. Австрія і Німеччина зискала прихильність не одного демократа, бо вістка говорила: Отсе розкуто один народ. Отсе зроблено один крок ближше до визволення народів. Отсе ми знов наблизили ся до здійсненя національної волі.

Але межі всіми народами світа ледви чи був народ, котрого ся вістка так близько обійшла як нас Українців. Наш народ близький сусід польського народа. Наш народ жив довгі віки з Поляками в одній державі. Пять сот літ мучив ся в тій злуці, поки стокількадесять літ тому назад не впала польська держава через гніт робочих мас, через переслідуванє непольських народів та чужих польським панам віроісповідань. Впало польське королівство, але наш нарід довго памятав і ще доси памятає ту давну польську неволю і гірко її згадує в устних переказах та пшсьменній творчости. Згадує її тим більше, що з давньої влади польської шляхти богато лишило ся ще й по упадку польської держави.

І тому Українці почувши про проголошенє самостійної Польщі стали питати ся:

Яка-ж се самостійна Польща повсталала дня 5-го падошста?

Чи се повсталала независима польська держава, в котрій польський народ буде зтїпати ся свободою, але не буде відобрати свободи иншим народам?

Чи може повсталала з гробу давна польська держава, самостійна супроти других держав, але в середині з панованєм чоловіка над чоловіком, одной верстви народа над другою, одной нації над другою, одной віри над другою?

Чи не повсталала се історична Польща, проклята нашим народом словом, в пісні і в письмі?

Чи не повсталала отсе давна Польща, проти якої все українські люди зривали ся до повстаня?

На отей питаня попробую осьтут відповісти.

І. ЩО ЗНАЧИТЬ НОВА САМОСТІЙНА ПОЛЬЩА

1. ГРАНИЦІ САМОСТІЙНОЇ ПОЛЬЩІ

Проклямація обох цісарів з дня 5. падолиста творить самостійну Польщу, але не з усіх польських земель, а лише з тих, що до війни належали до Росії, а підчас війни були здобуті австрійськими і німецькими військами. Отже до будучої Польщі не мають належати польські землі, що до війни належали до Німеччини, т. зн. Познанщина та польські землі у Східній Пруссії, або разом край величини східної Галичини з трома мільонами Поляків. Заяви німецьких політиків вказують, що Німеччина ніколи не відступить Польщі сих земель, хоч вони є дійсно польські, хоч вони населені збитою польською народною масою. Німеччина думає далі трактувати ті землі як німецькі і не покидає надії знімчити народ, що там мешкає.

Польська часть Галичини та Шлезії покищо також не буде належати до самостійної польської держави, хоч австрійські політики не перечуть, що Австрія пізнійше віддасть їх Польщі, і навіть виразно роблять Полякам таку надію.

Але на всякий случай теперішня самостійна Польща, так, як вона була проголошена дня 5. падолиста, не буде обнімати ані польської території, що належить до Німеччини, ані земель заселених Поляками, а приналежних до Австрії. Так отже північну, західну та південну границю ново-утвореної

Польщі мають становити дотеперішні границі межі Росією і Німеччиною та межі Росією і Австрією.

Що-ж до східної границі тої нової польської держави, то падолиста проклямація цісарів ще її не означила. Проклямація каже, що ся границя буде установлена пізнійше; покищо до нової польської держави мають належати всі давні польські землі, забрані від Росії. Другими словами, східна границя теперішньої польської держави йде російсько-німецькою боєвою лінією.

Що значуть ті границі для Українців?

Що-ж ся границя означає для нас? Таке означене польської держави значить, що Німеччина та Австрія не хочуть робити польської держави з земель, населених збитою польською народною масою. або, як се по вченому звуть, з етнографічної Польщі. Противно, вони від тої етнографічної Польщі відривають на заході Познаньщину та польську землю в пруській Шлезії, на півночі польську територію в Західній Пруссії, і польську часть Галічини і Шлезії на полудни, а зате віддають Полякам непольські землі на схід від польської території. За Познань, Шлезію та Західну Прусію, в якій є разом понад три мільйони польського народа, Німеччина та Австрія дають Полякам землі, замешкані збитою масою українського населеня, дають покищо українські повіти холмської, волинської, люблинської, сідлецької, городенської та мінської губернії, які вже тепер стоять під військовою управою австрійського та німецького уряду, і рівночасно роблять їм надію, що польська держава буде зростати в міру того, як осередні держави будуть посувати ся на схід. З отсего виходить, що на основі цісарської

проклямації з дня 5-го листопада попали під польське пановане українські землі, що лежать на схід від польських, а тягнуть ся аж по боеву лінію, або разом українська земля величини західної Галичини з одного і пів до двох мільонів українського населення. Попала отже під нову Польщу українська Холмщина, там, де російський уряд силою греко-католиків навертав на православне, а польські ксьондзи на римо-католицизм, попала Волинь, де лежать славні побоевища з часів воєн українських хлопів проти польської шляхти, де розтягнулись могилы Берестечка, попали непроходимі ліси і болота над рікою Прип'ятю. Попали під польське пановане наші брати Холмщаки, Волиняни та Пинчуки.

Нащо проголошено самостійну Польщу?

Того всего можна було сподівати ся від довгого часу, бо від давна різні події на се вказували.

Коли австрійські та німецькі армії та польські легіони заняли Холщину, австрійський та німецький уряди не творили осібно уряду для польських, а осібно для українських земель, але прилучили холмську, українську землю до люблинської, переважно польської губернії і піддали їх під одну спільну управу. Першим губернатором став австрійський полковник Гавзер і він зараз в розмові з польськими кореспондентами заявив, що Волинь буде також прилучена до Польщі.

Урядові цивільні круги Австрії та Німеччини також не крили ся зі своїми намірами, а часопис "Norddeutsche Allgemeine Zeitung" півурядово обіцяла Полякам, що за польські землі, забрані Німеччиною, Поляки дістануть в заплату українські землі на схід від Польщі.

Не крили ся з тим також Поляки. Вони про се отверто писали в польських, німецьких та мадярських газетах, а відомий польський газетяр і політик Студницький видав в Берліні книжочку, в котрій яко Поляк згоджував ся з тим німецьким пляном відшкодованя Поляків українськими людьми і навіть отверто заповідав, як Поляки будуть тих Українців польщити. З правдивою битою пруського шляхтича він заявив в своїй брошурі, що супроти Українців Полякам прийдеť ся ужити таких самих способів, яких вживають Прусакі супроти Поляків в Познаньщині, отже: треба буде заборонити народови вживати рідної мови, завести примусове навчане чужого язика, забирати примусом і насильно землі від народа і таке инше.

Куди має піти австрійська та німецька політика супроти Українців, на се вказувало також і те, що австрійські власти не дозволяли Українцям з Галичини їхати на Волинь та Холмщину вести там просвіту серед своїх братів та організувати їх для взаємної помочи та оборони перед воєнною нуждою. Доперва по довгих заходах пару одиницям вдало ся добути від австрійських властей дозвіл піти на Волинь та Холмщину, але лише для збираня для австрійської армії добровольців. І не пускали Українців на Волинь та Холмщину в той сам час, коли польські шкільні товариства дістали вільну руку і робили собі з українським населенем, що хотіли. І прилучували українську землю до польської в той самий час, коли литовських земель не злучували з польськими, але відділили в осібну провінцію, піддали під осібну управу і дозволили Литовцям організувати економічні та просвітні товариства, закладати приватні литовські гімназії і другі школи.

Тепер та небезпека, котра грозила Українцям від довшого часу, на котру вказували різні події, наблизилася до нас зовсім близько дня 5 листопада 1916 року. Німецька та австрійська армії знайшлися в скрутнім положенні через брак війська та, щоби зарадити сему, проголосили польську державу, рахуючи, що така Польща буде могла стягнути все здібне до зброї населення в польську армію під німецькими генералами. Ввиду сего, що головним поводом відбудованя Польщі була потреба війська, тому Австрія і Німеччина старалися зробити ту Польщу як найбільшою, щоби польські урядники могли стягати військо з як найбільшого краю. Ось чому Австрія і Німеччина, проголошуючи самостійну польську державу, не обмежили її на польську територію, хоч вона вся вже в руках Австрії та Німеччини, але промовчали справу східної границі і відложили її означення до пізнішого часу, а тимчасом піддали під польську управу землі давньої Польщі, відобрані від Росії, так польські як і українські, аж по саму боєву лінію. Ось яким чином та через що Українці з Волиня, Холмщини та Поділля попали під польське панованя.

2: ПОРЯДКИ В НОВІЙ ПОЛЬСЬКІЙ ДЕРЖАВІ

Пізнали ми границі польської держави, як вони були установлені дня 5 листопада і як вони можуть далі посуватися. Пізнали ми, що коло два мільйони Українців вже попали в польську державу. І саме собою насувається нам питання, як будуть жити наші брати в тій новій польській державі. Це питання ще важливіше, як питання границь. Не в тім сила, що кобила сива, тай не те важне, що Українці попалися у польську державу. Українці мо-

глиб попасти в чужу державу та мимо сего чути ся в ній вдоволеннями. І Німці і Італійці і Французи попали у швайцарську державу, але ніхто з них не жалуєть ся на неї. Мають там такі порядки, що всіх вдоволяють. Та які се будуть порядки в будучій польській державі? Чи будуть під ними Українці щасливі?

А. Політичний устрій польської держави

Про те, який буде політичний лад в польській державі, сотвореній цісарськими проклямаціями дня 5. падолиста, ми знаємо не багато. Однак і те, що ми вже знаємо, вистарчає, щоби її незлюбити.

Польща буде королівством

Наперед сама проклямація цісарів заявила, що польська держава буде дідичною монархією, т. зн. що на її чолі буде стояти не чоловік, вибраний волею народа з помежи народа, як у Злучених Державах, Франції, Швайцарії і других республіках, але буде панувати представитель якоїсь пануючої родини, якийсь князь, король або цар. З діда на батька, з батька на сина, зі сина на внука або на якого иншого кривного, буде переходити найвища власть в польській державі без огляду, чи чоловік, на котрого ся власть переходить є сильний умом, чи нелітна дитина, чи зівялий старець, чи чоловік зі здоровим розумом, чи хорий умово ідіот, чи людина чесна, моральна, дбала за других, чи безчесний надлюка, неморальний грубян, безглядний самолюб.

Історія вчить нас, що республіка не все означає свободу та що монархія не все значить рабство. Бувають і республіки тиранські; бувають і монархії, свободніші від республік. Та мимо сего монар-

хія повинна бути хіба тоді, та лише для того, що так хоче народ, що народ уважає її доброю і корисною для себе. Тимчасом історія показує нам аж надто багато фактів на доказ, що пануючі роди не дивлять ся за народним добром, а лише за своїм власним інтересом. Щоби догодити собі і здобути наживи, хвали і власти та забезпечити її для своїх потомків, вони зраджують народні інтереси. Щоби побільшити й утвердити свою власть, вони старають ся привязати народ до своєї родини, та не дбаючи за його добро, але понижуючи освіту та поширюючи серед темного народа віру в нібито надлюдські сили пануючого, в нібито надземні права та буцімто божеське походжене королівської власти.

Пануючі роди ще не зрозуміли, що сила держави лежить в щастю її горожан; вони не позвляють вільно розвивати ся ні одиницям ні громадам, ні віроісповіданям, ні народам. Вони думають, що їх власть буде забезпечена тоді, як всі люди їх держави будуть однакової віри та одної народности. Та тут часто мало не в кожній державі попадають різні народи попри себе, а вже в кожній живуть люди різних релігійних переконань. Мудра політика наказувала-би монархам признавати повну волю кожній релігії і повну рівноправність кожній нації, але монархам місто сього забагає ся привертати людей на одну націю. Колиж народи надто свідомі, коли віроісповідання занадто сильні, щоб з ними можна провадити таку політику, то монархи пробують другої, пускаючи одну націю на другу, тровлячи одно віроісповіданє на друге, щоби нарід був розділений спорами, а вони над ним легко панували. Ось так монархи починають релігійні та національні переслі-

дування, ось так вони для своєї влади розбуджують релігійні спори та національні боротьби.

До того монархи все і всюди лучать ся з клясою гнобителів. Будучи самі галапасами вони очевидно чують ся ближніми всяким визискувачам, як визискуванням. “Пан з паном, а Іван з Іваном” — і королі і цісарі всі лучать ся в одну силу з другими ворогами виволоєня народних мас.

Народні права в Польщі

Тепер насуваєть ся питанє: А який вплив буде мати народ польської держави на її політичні справи? Яка буде конституція польського королівства, сотвореного дня 5. падолиста, 1916 року? Докладної відповіді так же не можна дати, бо цісарі, проголошуючи самостійність польської держави, сказали в своїй проклямації лише те, що будуча Польща буде конституційною монархією, т. зн. що в ній буде панувати якийсь королівський рід, а попри нього народ також буде мати якийсь вплив на політику. Але який саме той вплив має бути, чи такий широкій як в Англії, чи такий обмежений, як в Росії або Прусії, того не сказати.

Однак рівночасно з цісарською проклямацією прийшли з Польщі вістки, котрі дещо більше говорять про сю справу і дозволяють представити собі докладніше польську державу.

Наперед прийшли вістки, що міста в польській державі дістануть громадську самоуправу, що значить, що мешканці кожного міста будуть самі правити справами свого міста через своїх представителів. Та ті самі вісти сказали, що до тих мійських управ населене буде вибрати своїх представителів не загальним, рівним, безпосередним і тайним голосо-

ванем, але поділене на курії, в менчих містах три, а в більших аж шість.

Незадовго потім прийшла друга вістка, що в польській державі вже радять над виборчим законом до польського сойму у Варшаві. І знов майже ніхто там не думає про загальне, рівне, тайне і безпосереднє право голосованя, яке дає більшості народа яку-таку можливість впливати на політику. Пишуть, що виборчий закон польської держави має бути опертий на куріяльнім голосованю. Народ не буде голосувати разом як рівні з рівними, але поділений на курії, на класи виборців після маєтку і т. п. Таке голосоване куріями заводиться на те, аби курії земельних посідачів або капіталістів дати більший голос, більше послів та більший вплив на політику, ніж працюючим класам. Куріяльна система є на те, щоби нарід нібито й мав право репрезентації в парламенті, але, аби він того права не мав на ділі, аби се право було за дідичами і фабрикантами.

Виходить з сього, що в будучій польській державі не думають народним робочим масам дати вплив на політику. Так у місцевій політиці, як в державній політиці буде рішати передовсім голос польської шляхти, та польських фабрикантів, словом горстка дуків буде мати більше значінє, як мільони працюючого народа.

Б. Громадські порядки в новій Польщі

Се буде мати великий вплив на жите народа в польській державі. “Кожда рука до себе крива”, кождий чоловік передовсім дивить ся за своїм інтересом. Тож польська шляхта та польські капіталісти будуть використовувати свій політичний вплив в польській державі і в громадах на те, щоби пощи-

рати свій інтерес, щоби набивати кишені капіталістів та шляхтичів добром, виробленим хлопами та робітниками, та щоби зі себе здоймити всі тягарі, а вкладати їх всіх на плечі робочого народу. Будемо мати в польській державі суспільний гнет, визиск одної кляси другою, визиск робітника капіталістом та визиск хлопа дідичом, а той визиск буде попірати вся державна сила польської держави.

В. Національні права Українців в Польщі

Шляхта та капіталісти, що на основі виборчих законів будуть мати перевагу в польськiм соймі, очевидно будуть уважали себе Поляками і будуть не признавати національної толерації. За весь час спільного державного життя з Українцями польська шляхта не признавала їм національних прав та гнобила їх національний рух всякими способами. Навіть як польська держава впала ослаблена козацькими війнами, навіть тоді польська шляхта не перестала національно та політично кривдити Українців. В Австрії вона не допускала до розвою української національної культури та тамувала поступ українського народу всею силою австрійського правительства, свого політичного впливу у віденськiм парламенті та в центральному уряді, своєю перевагою в галицькiм соймі та краєвій адміністрації. Закон і беззаконє були однаково добрими средствами. І найсумнійше в цілій справі те, що проти українського народного руху станули не лише пануючі верстви, але навіть робочі маси польського народу та народні партії польських хлопів та робітників проняли ся національною ненавистю до Українців. Не лише в Австрії, в напів польській провінції Галичині, але навіть в Росії, де польський народ сам

був угнетений, навіть там польські шляхтичі ставили ся ворожо до українського національного руху. Не маючи в своїх руках влади, вони шукали російський уряд на Українців. Ті самі Поляки, що самі терпіли національний гніт, що самі робили повстанє проти російського панованя, ті самі Поляки робили доноси на український рух яко на зраду держави, на Українців як на бунтарів. Звичайним коником, на котрім виїздила польська шляхта в Росії на герці проти українства, був донос, що український рух то німецька інтрига. І в той самий час, коли одна часть польської шляхти денунціювала Українців як зрадників Росії, заплачених марками німецьких агентів, в той самий час друга частина польської шляхти (ба навіть цілого громадянства) доносила на Українців перед австрійським урядом яко на зрадників Австрії, плачених російськими рублями. І сі доноси робили в той самий час, коли в Галичині піддержували всіми силами москвофільство серед нашого духовенства і селян.

Словом, історія національних відносин Поляків до Українців се один довгий ряд національної нетерпимости і національного утиску. Не маємо найменшої причини припускати, що в будучности буде інакше. Ніщо не заповідає, що ся політика Поляків проти Українців може змінити ся. Противно, ми маємо причину підозрівати, що вона стане гірша. Давнійше проти Українців стояла польська шляхта та польська буржуазія, а польські хлопи і польські робітники стояли проти польської шляхти і проти польської буржуазії і не раз нам давали поміч у нашій борбі за наше національне визволенє. Але тепер мусимо сказати, що в послїдних літах, на жаль, проти українського національного руху повстає не

лише польська шляхта і буржуазія, але що проти нас стає “польська шляхта і польські люд.” Се нам заповідає національний гнет в польській державі, гнет більший, всестороннійший, безпощаднійший, ніж досі.

Г. Релігійна рівноправність в новій Польщі

Та се ще не все добро, якого певно можемо сподівати в польській державі. Ось в кілька днів по цісарській проклямації телеграми з Польщі та Німеччини стали величати широкі свободи, які народ буде мати в польській державі. На доказ заповіли, що в будучій польській державі мойсеєве віроісповідане буде мати рівні права з римо-католицькою вірою. Тою телеграмою хотіли також Жидів зробити прихильниками нової польської держави. Але ми розуміємо її так, що лише мойсеєве віроісповідане буде рівне перед правом з римсько-католицьким віроісповіданем в будучій Польщі. Колиб польські пануючі круги задумали завести у себе повну рівноправність віри, якби вони хотіли дати кожному чоловікови волю визнавати собі релігію, яку хоче, та вірити, як хоче, та молити ся до Бога, як сам уважає за найрозумнійше, то вони булиб певно се сказали. Проголошуючи світови, що в польській державі лише визнавці мойсеєвої релігії будуть рівноправні з римо-католиками польські пануючі круги признали ся, що вони не хочуть дати релігійної рівноправности ані українським греко-католикам, ані українським православним, ані українським протестантам, ані Українцям, що признають ся до других віроісповідань, ані Українцям, що не належуть до жадного віроісповідання. Словом, нова польська держава зараз на вступі заявляє, що вона не буде призна-

вати релігійної свободи, але думає далі йти дорогою релігійної нетерпимости, дорогою, котрою йшла давна польська держава, дорогою, яка також причинила ся не мало до її упадку.

* * *

Нова Польща і давна Польща

Бачимо, що польська держава, котра повстала дня 5. падолиста 1916 року, се не нова, вільна, відроджена Польща. Се повстає давна історична Польща. в котрій шляхтич визискував хлопа, в котрій політичне значінє мав лише король та шляхта, в котрій Поляк душив кожного, що не признавав ся за Поляка, в котрій загорілий та розюшений Єзуїтами римо-католик переслідував кожного чоловіка, що не признавав ся до тої самої віри. Дня 5. падолиста 1916 року цісарі Австрії та Німеччини воскресили давну Польщу з її клясовим. політичним, національним та релігійним гнетом.

Д. Людська кровця — не водиця: проливати не годить ся

Але єсть одна новість в новій польській державі, якої не було в давній. Не будуть хлопи мали рівного права з дідичами в новій Польщі, але не мали вони його й в давній Польщі. Будуть дідичі визискувати хлопів, але визискували їх і за Польщі — та ще й знущали ся гірко. Не будуть мали Українці рівного національного права з Поляками, але не мали вони його за давної Польщі. Не будуть не-римо-католики мати рівних прав з католиками, але не мали вони їх також за давної Польщі. Не багато в тих справах змінило ся. Але в однім настала гірша кривда.

Давна Польща признавала загальну військову службу лише для шляхти. Хлоп та міщанин йшов на війну хіба добровільно або яко чура, яко послугач пана.

За часів давної Польщі українські хлопи не мали обов'язку йти до війська бити ся за польську державу, проливати кров за панів, за ту неволю, що терпіли в Польщі. Українські хлопи (на їх славу треба сказати) як били ся, то били ся звичайно за своє право, за свою свободу, за свій інтерес.

Аж ось тепер перший раз в історії українського народу Українці будуть платити Польщі не лише податок гроша, але й податок крові. Нова польська держава, як мало не кожда новочасна держава, буде мати загальну примусову військову службу. Всі Українці, що будуть належати до неї, будуть мусяти служити в польськiм війську, а в разі потреби йти бити ся в польській війні. Підуть українські сини лляти свою кровцю за ті кривди, які над ними буде відівати нова Польща, за національний гнет, за глум над своєю релігією, за своє безправство, за панський визиск.

Вже тепер, в отсю хвилю, наших братів з Волині, Холма, Поліся кладуть під міру польські асентерункові комісії. Вже тепер примірюють їм польські рогаті шапки польського війська. Тепер при екзецирці кленуть українську матір польські капрали. Вже скоро прольють свою кров українські люди за польську справу.

II. АВТОНОМІЯ ГАЛИЧИНИ

Рівночасно, як австрійський та німецький цісарі видали проклямацію про самостійну Польщу рівночасно сам австрійський цісар написав відручне письмо до свого президента міністрів, барона Кербе-ра, в котрім висказав своє бажане надати Галичині автономію і поручив йому приготувати відповідний закон. Подивім ся тепер, що значить автономія Галичини для українського народа.

1. ЩО СЕ ЗНАЧИТЬ АВТОНОМІЯ ГАЛИЧИНИ?

Слово “автономія” значить тільки, що “самоуправа”. “Надати краєви автономію”, значить надати йому самоуправу, або право полагоджувати свої справи самостійно. Завести автономію Галичини значить надати Галичині право рішати про свої справи самостійно.

Досі Галичина такого права не мала. Досі Галичина не була автономна. Богато-а-богато галицьких справ порішувано поза Галичиною, у Відни. Австрійський парлямент у Відни видавав закони, які обовязували також Галичину. Австрійські міністри мали власть над галицькими урядниками. Галицькі суди підлягали під контролю і нагляд австрійських найвисших судових властей.

А. Автономія Галичини в судах

Коли Галичина дістане автономію, то все те змінить ся. Галицькі суди не будуть піддані під заряд австрійського міністра у Відни, але під заряд галицького міністра у Львові. Вже не буде можна

жалувати ся в міністерстві справедливости, коли галицький судія надужне законної власти і т. п. Вже не буде можна через послів вносити запитів в парламенті в справі надужить судейської власти. Вже не буде можна вносити відклику від засуду галицького суду до Відня, бо найвисша апеляційна власть для галицьких судів буде в Галичині.

Ми знаємо добре, що те все значить для нас Українців. То значить, що всі суди будуть польські від споду до верху. Що там будуть надуживати закона на користь Поляків проти Українців, на користь шляхти, польських панів і польських підпанків проти наших хлопів та робітників. То значить, що скривджений Українець не буде мати надії дійти свого права і справедливости. Се значить, що над галицькими Українцями буде лише польський суд, сторонничий, несправедливий, дикий і жорстокий. І не буде жадної ради проти нього, жадного ратунку. Польські суді самі будуть судити Українців, а другі польські суді будуть рішати, чи перші польські суді не скривдили. Як в казці, один вовк буде рішати, чи добре зробив другий вовк, що роздер ягня.

Б. Автономія Галичини в законодавстві

Зі заведенем самоуправи Галичини австрійський парламент втратить власть рішати про галицькі справи: вони всі перейдуть на галицький сойм. Від автономії Галичини галицький сойм буде рішати про такі важні справи, як податки, цла і мита, він буде рішати, нащо видавати гроші, буде рішати права горожанські мешканців Галичини; право релігійної свободи, зборів, стоваришеня, преси; буде рішати, як хоронити приватну власність; буде

мати власть над цілим шкільництвом, від найнищого до найвисшого: буде установляти карні закони; буде рішати, хто і як має засуджувати мешканців Галичини, і такі другі важні справи буде рішати.

У віденським парламенті вже не будуть сидіти послы з Галичини, ані українські ані польські, і не буде там вже ані Польського Кола ані Українського Клубу. Українські послы вже не будуть стрічати ся з польськими у віденським парламенті, як рівні з рівними. Українські послы вже не будуть могли відкликати ся до других послів і других народів Австрії: Чехів, Німців, Італійців. Не буде можна в австрійським парламенті примушувати міністрів до уступств. Через австрійський парламент не буде можна відкликати ся до світа в українській справі. В парламенті не буде вже можна вносити інтерпеляцій (запитів) до міністрів за діяльність їх підвладних урядників в Галичині. Словом, українська справа сходить зовсім зі світового форум, яким будь-що-будь був австрійський парламент, та перестає бути справою австрійської державної політики.

Про все буде рішати галицький сойм. Він буде видавати закони в справах, які перейшли на него з віденського парламенту. Він буде рішати, чи галицько-польські урядники нарушили закони. Він буде ухвалювати всі закони, що мають порядкувати жите галицьких Українців. Українська справа буде вся рішати ся у Львові. Українська справа робить ся внутрішньою справою Галичини і галицького сойму. З важної політичної справи австрійської злітає у пропасть забуття яко дрібна внутрішня справа автономної Галичини.

Ба навіть і тільки ні! В галицьким соймі будуть мати перевагу Поляки і то польська шляхта та поль-

ське україножерне міщанство. Вони будуть рішати кожду справу після своєї волі. Вони будуть уважати себе за дійсних та одиноких представителів галицького народу. Вони будуть могли сказати: “Народ то ми! Сойм то ми!”

Та шляхетсько-вшехпольська більшість галицького сойму надасть йому характер “польського сейму”. Українців будуть трактувати в нім як небажані елементи, як зайдів, зрадників польськості, сейму і краю. Українська справа буде представлена в соймі і перед світом, як рак на тілі “польського люду Галіції” і “польського сейму ве Львовє.”

В. Автономія Галичини в адміністрації

Кораною сеї автономної Галичини буде галицький уряд, очевидно польський з польськими урядниками і польський тим, що ніхто з поза “польської Галичини” не буде мати над ним нагляду. Австрійські міністри у Відні не будуть мати навіть права вміщувати ся в адміністрацію Галичини. Міністер внутрішніх справ ані другі міністри не будуть мати права наглядати діяльність поодиноких урядників, ані контролювати, ані карати. Найвисшим і неподільним паном в Галичині буде галицький намісник. Він, що правда, вже й досі мав великий вплив та майже независиме становище. Однак се було проти закона, проти правних постанов. Від заведеня автономної Галичини намісник Галичини стане дійсним і правним віцекоролем. А що він буде все з польської шляхти, то буде Галичина мати польського віцекруля.

Він буде правити Галичиною, як йому подобає ся, як буде треба польській шляхті і буржуазії. Він зможе скасувати одним почерком пера конститу-

ти над Українцями, що дають їм власть діяти насильства над українським народом.

Та Українці не будуть спокійно терпіти, як Поляки будуть їм на голові кілки тесати. Не будуть тихо сидіти, як пани їм будуть в кашу плювати. Не сиділи вони спокійно досі. Повстали в козацьких війнах та гайдамацьких бунтах проти панованя польської шляхти. Борилися завзято проти національного та клясового гнету в Галичині. І не замовкнуть вони, як попадуть під нове польське панованє, чи в самостійній Польщі, чи в півсамостійній польській Галичині.

Національна боротьба, що горіла лютим полум'єм в Галичині за послідних пятьдесять літ, що здержувала свобідний розвій обох народів, що нераз доходила до кровопролитя, та борба не втихне ані в автономній Галичині ані в самостійній Польщі, але буде ще острійша та ще лютіша.

Де два бють ся, там третій користає

Національна боротьба межі Українцями і Поляками мусить стягнути і на одних і на других тяжкі наслідки. В той час, коли другі народи будуть розважати над своїм поступом, над тим, як ліпше житє завести в себе, Українці і Поляки будуть витрачувати час, працю і гроші на національну боротьбу. Замість дбати за поправу шкіл, вони будуть сварити ся, хто, Українці чи Поляки, мають бути вчителями. Замість думати про те, як поправити залізницю, вони будуть сварити ся, якою мовою залізничні тикети друкувати. Замість старати ся о поправу громадських справ, вони будуть жертвувати з собою, якою мовою треба про се говорити. Замість розважати, якими способами дійти б легше в

судах правди, добити ся справедливости, вони сей час будуть марнувати на сварки, якою мовою мають говорити в суді або якою мовою мають бути написані написи над плювачками в судовім будинку.

Держава, в котрій народи будуть у вічній боротьбі за такі справи, не може розвивати ся на рівні з тими, що національних сварок не мають. Національна боротьба спиняє поступ і добробут мешканців, як се наглядно показує історія тих держав, що мали її в себе. Така держава мусить остати ся по заду других держав, мусить підпасти під вплив могучих сусідів і чи тепер чи в четвер, впаде жертвою внутрішньої боротьби межі своїми народами. Польська історія дає нам один примір такої держави, що впала через гнет, який в ній завели її нерозумні, самолюбні діти. Чи не вистарчить один упадок Польщі, щоб незрячі побачили правду? Чиж треба їм, аби історія повторила ся?

Що значить полагодити національну справу?

Надармо хвалить ся Австрія та Німеччина, що вони своєю проклямацією з дня 5. падолиста 1916. рішили польське питанє. Величають ся їх уряди, що вони направили одну кривду на світі. Вихваляють ся їх агенти, що їх уряди визволяють народи та лагодять національне питанє. Та те все пусті перехвалки. Не полагодила ще проклямація з 5. падолиста 1916 року польського питаня, бо не вдоволила вона ані Українців, ані навіть Поляків та не принесе спокою ні одним ані другим. Не направляєть ся кривди, коли завдаєть ся нову. Не полагоджено польського питаня, бо не визволено Українців з під Польщі. Не рішено національного пита-

ня, бо воно ще довго буде важною політичною справою.

Полагодить ся національну справу аж тоді, коли межі людьми не буде більше національних суперечок, коли люди перестануть сварити ся за свої права в тій справі. Ось такі розв'язки національного питання ми бажаємо. Ось такого рішення українсько-польських відносин ми ждемо. Лише така розв'язка може нас вдоволити та вічний мир поміж нами завести, коли не буде війни, ані мирної ані кровавої, межі Українцями та другими народами. Таке рішення лежить однаково в інтересі Українців і Поляків і всего світа.

Щоб так полагодити українську справу і національну справу взагалі нате треба щоб всі народи мали однакові права. Треба, щоби один народ був з другим народом рівний, а не один паном, а другий рабом.

А. Національні права одиниці

В богатях краях народ має широкі права. Вольно людям займатися всяким бизнесом, до якого мають охоту та нагоду. Можуть їздити з місця на місце, з краю до краю. Не вільно їх арештувати без правної причини. Мають право признавати ся до такої релігії до якої хочуть. Та не дано ще всім людям права признавати ся до любої їм нації. Ще часто держави самовільно означають національність чоловіка. Коли на світі має настати дійсна свобода, коли маємо запевнити кожному чоловікові свободний розвій його духової культури, то треба дати кожному чоловікові право признавати ся вільно до нації, яка йому дорога. Кожному чоловікові треба законом забезпечити свободу стремити до розвою

свого ума, до розцвіту своєї духової культури при помочі такої мови, освіти, науки, штуки, яка йому видаєть ся найліпша. Коротко кажучи, кожда держава має запевнити кождому горожанинови право признавати ся до тої нації, до котрої він сам захоче.

Б. Права нації в державі

Та сего ще мало.

Новочасна держава дає людям право свобідно висказувати свою думку, словом та письмом, збирати ся та свобідно обговорювати свої справи, та організувати ся, щоб порядкувати своє жите після своїх поглядів. Але новочасна держава не забезпечує людям свободи плекати свою культуру, свою мову, літературу, науку, ширити освіту та знанє. Щоби забезпечити людям всесторонній свобідний розвій всіх сил чоловічих, повинна держава дати кождому народови право розвивати свою мову, літературу, штуку, освіту, науку. Кождий народ, повинен мати право самостійно рішати справи своєї культури. Кождий народ, що живе збитою масою на якійсь землі, повинен становити одну цілість для полагодження своїх національних справ. Кожда держава повинна бути поділена на національно самоправні області, що заряджують самостійно своїми національними справами.

Поділі держави на автономні національні округи

Та сі національні автономні округи можуть служити ще другій цілі. Велика держава мусить ділитися на краї, чи провінції, чи губернії і віддати їм велику частину громадських справ до полагодження. Досі мало не кожду державу ділили на такі провінції самі пануючі після своєї вільної волі, нераз без

найменшого розуміння справи, от просто на основі своєї забаганки. Нераз знов при поділі держави брали під увагу історію краю. Стало ся се приміром, як відомо, з Галичиною, котрою обнято українські і польські землі, забрані разом від давньої польської держави.

З такого поділу виходили великі шкоди, так для краю, як і для цілої держави. Поділ був штучний, неприродний, не опирав ся ані на природу краю ані на природу, бажане людий. Злучені зі собою народи були невдоволені з держави, що такий поділ завела. Щоби завести поділ новий природний і живий, треба його оперти або на природу краю або на природу людий, найліпше на національно автономічні території. Кожда автономічна провінція в своїм соймі буде залагоджувати свої національні і політичні справи.

В кождім краю буде одна народна маса звязана спільним почутем. Осьтак держава зі штучного та хлибісткого злипка країв перемінить ся в цінку будову народних провінцій, в державу, що буде союзом, федерацією автономічних національно і політично народів.

Здійснене такої програми мусить бути корисне для поодиноких народів, для поодиноких держав і для цілого людства. Кожда нація буде забезпечена в своїм розвою. Держава стане душа і могутійша, бо поодинокі народи будуть її цінити, стануть дійсно уважати її за свій рідний край. Для цілого людства вийде зі сього немала користь: збогатить ся воно богатньома культурами та зближить ся до братерства людий. Найважнішою користю буде те, що війн не буде так часто, бо усунеть ся одна, хоч не перша і

найголовніша, але все таки одна з важних причин війни, усунеться національне поневолене.

В. Нація в междержавних відносинах

Та улаштувавши так відносини націй до себе ми все ще не зовсім рішимо і полагодимо національну справу. Хочби ми перестроїли всі держави на основі національних автономічних країв, все ще одна або друга держава, один або другий цісар або король забагне прилучити до свого царства якийсь народ з другої держави. Піде війна, потечуть ріки крові, знесуть гори трушів. Програє захланник війну, то не дістане бажаного, ще й сам втратить. Виграє, то забере, що йому треба. Бо у відносинах межі державами ще й нині нема жадного права, нема ніякого закону. Там рішає воля дужчого, сильнішого, що має більше народа, армат, війська. В междержавних справах одиноким законом єсть воля міцнішого, одиноким правом кулак!

Конечним наслідком такого беззаконя в междержавних відносинах мусить бути боротьба одної держави проти другої, а та боротьба час-від-часу мусить прибирати страшні форми війни. Анархія межі державами доводить до взаємного підозріння межі державами, до взаємного недовіря, до коштовних зброень, а час-від-часу до страшних трагедій, з яких найстрашнішою єсть без сумніву теперішня світова війна.

Та ся війна єсть таким страховищем, що розбудила навіть камінні серця, що під її впливом навіть найтвердші лоби почали застановляти ся: які причини того всего? Чи не можнаби тому зарадити? Чи не можна-би завести межі державами такого ладу, як є тепер межі поодинокими людьми? Пре-

цінь і поодинокі люди колись жили без всякого закону, а самотнім правом була воля міцнішого! Прецінь і межі поодинокими людьми таке беззаконє мусіло доводити до вічної боротьби кожного проти всіх! А прецінь люди з часом дійшли до того, що упорядкували відносини одного чоловіка до другого і нині навіть найдужший, як хоче бути здоров і жити межі людьми, мусить новодити ся так, аби не шкодити другим своєю силою! Прецінь нині і слабій і сильній для спільного добра і для мирного людського життя мусить нераз відмовити собі неодної приємности, здержати ся від неодного, що він так радо зробивби! А нераз то навіть і час і гроші і працю мусить посвятити для добра громади! А як не схоче, то громада його примусить!

Зачали люди шукати за способами, якби то зарадити беззаконю межі державами, якби то скасувати в междержавних справах власть міцного, а на її місце поставити справедливість, людяність, закон. Почали люди думати, яких законів треба межі державами та хто має їх виконувати та хто має судити держави, що провинили ся перед правом.

Голос народа — голос божий

Відносини між людьми порадкували давно царі, королі, князі: вони видавали закони. З часом шляхта взяла собі то право разом з царями і королями. Ще пізнійше багаті міщани здобули те право. А наконєць здобули його народні маси. І нині у всіх поступових краях нарід має широкі права щодо нових законів, які мають його обовязувати. Він їх ухвалює через своїх вибраних представителів. Він також установляє державні податки. Подекуди нарід вибирає урядників, які мають виконувати зако-

ни, ухвалені народними представниками, а в декотрих державах народ вибирає навіть найвисшого урядника держави. Загалом можна сказати, що світ поступає до того, що народ набирає що раз більшого значіння в політиці, що він здобуває собі права порядкувати щораз більше справ.

Та воля народа нині ще дуже мало значить в междержавних відносинах, де рішає звичайно воля пануючої родини і пануючої кляси. Тому нема чого й дивувати ся, що ті справи так часто ведуть ся проти народних інтересів, що пануючі в своїм інтересі видають війни, проливають людську кров, що після своєї волі силують людей до різних держав, чи люди хочуть, чи не хочуть. З того творить ся багато неладу, замішаня, колотнечі: одну війну скінчать, а заціплені нею справи полагождать так, що вже й є готовий матеріял, аби почати десять нових.

І поступові люди хочуть зарадити сему так, щоби про міжнародні справи рішав також народ та щоби про зміну границь рішав також народ та щоби народа не вільно переносити в другу державу без його дозволу. Іншими словами, так як нині народ голосованєм рішає, хто має для нього закони писати, таксамо народ своїм загальним голосованєм повинен мати право сказати, де він хоче належати, чи може він хоче бути самостійним. Бють ся тепер Французи з Німеччиною межі иншим і за те, де має належати Альзація та Льотарингія; та се питанє не повинно рішати ся арматами, машиновими карабінами, а загальним голосованєм народа тих країв. Таксамо повинні рішити свою долю Сербі і Айрши, Бури і Поляки і всі инші народи.

Можна би так запобігти неодній війні. Воля самого народа заняла би місце нинішних воєн. Бо

так як нині рiшає вiйна, хто куди має належати, так тодi рiшало би просте голосованє народа. Можна би без великої шкоди переводити таке голосованє частiйше. Помилить ся раз народ своїм голосованєм i зробить нещасливий вибiр, чому ж не мав би він мати права поправити собi той вибiр i за кiлька або кiльканайцять лiт щєраз голосувати, до якої держави йому належати?

Чи можливо, аби народ сам рiшив про себе?

Очевидно, що пануюча кляса не згодить ся на те добровiльно, бо ж се значить панованє народа. Ясно, що проти таких проєктiв повстануть всi пани i полупанки та окричать сей плян як шкiдливий, невідповiдний або навіть безбожний, а вже певно скажуть, що він непрактичний, то значить, не можна його перевести. Та так воно не є, бо сей плян народного голосованя про справи державної принадлежности народа звернув на себе загальну увагу, чого доказом те, що французькi соцiялiсти заявили ся, щоби мешканцi Альзацiї та Льотарпiнгiї самi загальним голосованєм сказали, чи хочуть належати до Францiї, чи до Нiмеччини. Що на него звертають увагу навіть практичнi дипломати, та люди, що не належать до соцiялiстичних партiй, доказ хочби той, що Арнолд Тойнбi, високий урядник в англiйськiм мiнiстерствi заграничних справ, в своїй книжцi: "Народнiсть та вiйна" також радить те саме, що французькi соцiялiсти.

Щє дальше йде теперiшний президент Злучених Держав, Вудро Вилсон, котрий не при однiй нагодi заявив ся за тим, що кождий народ повинен мати право вибирати собi своїми вiльними голосами державу, до котрої він хоче належати.

Навіть в історії маємо приміри, де народ загальним голосуванням рішав свою державну належність і інші важні справи. Ось до року 1905 норвежський народ був злучений унією зі Швецією, так як колись Українці були злучені з Литвою та Польщею, а потім з Москвою. Але з часом Норвежці не злюбили собі унію. І ось зарядили загальне голосування серед народа, чи стояти їм в спілці зі Шведами, чи відлучити ся в зовсім особну державу. І дня 13. серпня, 1915 відбуло ся се голосування і впало 368 тисяч 200 голосів проти злуки, а лише 184 голоси за злукою. Отже Норвегія відлучила ся від Швеції, а пару місяців потім вибрала собі особного короля також загальним голосуванням. Впало сим разом 259 тисяч 563 голоси за князем Карлом з Данії, а 69 тисяч 264 голоси проти нього. І став Карло королем Норвегії з волі Норвежців, з ласки норвежського народа.

Чому ж Норвежці могли-би рішати справу приналежности Норвегії до Швеції, чому вони мали-б право рішати, хто має бути їх королем, а чому того права не мали-б мати мешканці Альзациї, або Поляки з Познаня, або Сербі з Боснії, або Українці з Галичини? Чи їх мають забирати як звірів диких, як телят немовних, куди панам подобає ся?

ЗАКІНЧЕНЄ

Таких власне прав треба нам добивати ся для українського народа.

Треба нам передовсім добити ся у всіх краях, де живе наш народ, щоб там кождому чоловікови, отже й кождому Українцеви, вільно було признавати ся до такої народности, яка йому дорога. Чи буде наш народ жити в Австрії, чи в Росії, чи Польщі, чи в Угорщині, всюди йому треба передовсім добити ся признаня своєї народности, щоб кождого чоловіка, що признаєть ся до українства, также закон признавав Українцем.

Треба нам далі добити ся в кожній державі, де живе український народ, щоби земля заселена українською збитою масою, була вилучена в автономний край, котрий мавби право заряджувати своїми культурними та краєвими економічними та політичними справами, а рівночасно з другими національними областями становив державу, зорганізовану як федерація автономічних націй. Нам треба добивати ся, щоби кожда держава, де живе, чи буде жити наш народ, перемінила ся у федерацію самоправних народностей.

Треба нам наконець добивати ся, щоби про державну приналежність нашого народа рішали не царі, не цісарі, не королі, не чужі люди, але лише наш народ. Треба нам добивати ся того, щоби Українців прилучувано до Польщі, чи до Росії, чи до Австрії, чи де инде лише тоді, як нарід сам через загальне голосованє заявить, що він на се годить ся. А як народ під яку державу не хоче йти, то щоб

його не силували, не прилучали української землі до чужої держави без згоди українського народу.

Треба нам запротестувати проти того, що не питаючись галицьких Українців віддають їх в польську владу в автономній Галичині, а волинських, холмських та поліських Українців без питання в руки польських панів в самостійній Польщі. Треба нам підняти протест в обороні їх людських прав. Треба повстати проти того, щоби їх заганяти в неволю як бездумні звірята.

Нехай вони самі скажуть, де вони хочуть належати! Най нарід скаже, що він думає про злуку з Польщею. Чи сяка, чи така буде його воля, най буде та його воля свята, най буде вона законом!

Се посліднє домагане, певно стріне ся з опором тих держав, що хочуть загорнути до себе українську землі, отже передовсім Поляків. Коли Українці проти сього запротестують і зажадають загального голосованя народа про сю справу, то й додати не треба, що їх бажане стріне ся з опором Поляків, їх союзників та слуг.

Поляки мають чого бояти ся загального голосу українського народа. Вони можуть певно сподівати ся, що якби так спитали Українців, чи вони хочуть належати до польської держави, то Українці своїми голосами певно сказалиб те саме, що ще в 1655 році відповів український гетьман Богдан Зиновий Хмельницький польському послови Любовицькому, котрий від імени польського короля пропонував йому згоду поміж Поляками і Українцями. Наш нарід певно повторить ту відповідь Хмельницького, котру наш поет Іван Франко представив в такій формі:

“Пане куме Любовицький,
випиймо по чарці ще!
Щире серце гріє гарка,
а нещире най пече!

Мовиш: “Киньмо звади й свари,
все, що роз'єднало нас,
вимажімо з серця пам'ять
давніх кривд, гірких ураз!

“Вольні з вольними, в любови,
як брат з братом, з другом друг,
рука в руку, межа в межу,
у двох тілах один дух...”

Гарні се слова, їй Богу!
Проникають в кров і кість.
Сам старий Сильвестер Косів
чутливійших не повість.

Пане куме мій, ти мудра,
дуже вчена голова, —
та мене за дурня маєш
турчачи такі слова.

Добре знаєш, се принада,
свіжий, так сказать, хробак,
щоб по нїм козацька шука
зачепилась вам на гак.

Куме, куме! Не трепли ся!
Не кленись та не молись!

Слухай радше приповідки,
що малим я чув колись.

* * *

Був собі колись господар,
мав і поле і садок,
гарну хату і худобу,
пчіл чимало колодок,

жінку добру, челядь вірну,
дещо гроший під ключем,
так що завиділи люде,
називали богачем.

Був у него вуж домашній,
що нікого не кусав
і свобідно всюди лазив:
у ночі корови ссав,

а на день йому господар
від нетямної пори
ставив молоко солодке,
у мищині край нори.

Вуж сей, то було хозяйське
щастє: і з роси й з води
в двір плило добро, сторичний
плід давали всі труди.

Пречудово скот плекав ся,
всім на диво родив хліб,
родив сад, роїлись пчолы,
мов лопатою хто гріб

до двора достатки всякі,
а нещастя відвертав:
град у всім селі збив поле,
при його границі став;

пошесть там не зазірала
ні до хат ні до хліва,
обминала двір пожежа,
поле сарана й мишва.

Аж ось скоїло ся лихо!
Хлопчик був у хаті тій,
син господаря, плазунчик,
батьків любчик і пестій.

От раз мати на сніданє
для коханого сінка
на долівці положила
у мшцині молока.

Хлопчик їсть і розливає,
от звичайно як дитя;
запах молока привабив
і вужа з його кута.

Він приповз і став хлєптати
молоко, але в гніві
хлопчик бац! вужа ударив
ложкою по голові.

Вуж не привичний до бійки
звив ся грізно, засичав,
і мов блискавка дитину
їдовитим зубом втяв.

Зверещав страшенно хлопчик;
батько зо страхом прибіг,
зараз зрозумів, що сталось,
та порадити не міг.

За вужем в скаженій злости
кинув ся, хотів убить,
та вуж бачучи погрозу,
в яму криєть ся в ту мить.

З буком надбіга господар,
вуж у ямі майже ввесь,
тільки хвіст іще з надвору
спішно в яму волочесь.

Не міркуючи богато,
люто вдарив чоловік,
і вужеви небораці
до крихітки хвіст відсік.

Та біди тим не поправив:
від отруйного жала
до доби його дитина
Богу духа віддала.

Сумував страшенно батько
і ходив зовсім недуж,
та в норі своїй від рани
мучив ся не менше й вуж.

А хоч рана й загоїлась,
він безхвостий, нездоров
відцурав ся хати, стаїні
і подвіря і коров.

Та з ним разом давнє щастє
улетїло зо двора :
ниви витовє град у лїтї,
висушила стен жара.

хижа гусїнь сад обїла,
від зарази скот попух,
в хату слабїсть загостила,
мов повїяв смертї дух.

Що робити? Рада в раду:
до ворожки вдав ся він,
чи не скаже, що за ворог
є причиною тих змін?

Поворожила ворожка
на бобах, чи на зірках,
тай говорить: “Сам ти, друже,
сам бїду на себе стяг.

“Був приятель в тебе щирий,
що від зла тебе стерїг,
але першої образи
ти стерпїть йому не мїг.

“Ти його зневажив тяжко,
тяжко гнїваєть ся він, —
ну, а гнїв його, мїй друже,
се причина всїх відмін.

“І нема тобі ратунку,
пропадеш увесь до тла,
доки в вуглї твого дому
гнїв той мов огонь пала.

“Лиш одна тобі порада:
всьому гніву дати стрим
і перепросить ся щиро
із приятелем старим”.

От тепер згадав господар,
як немудро се вчинив,
що в безумному розпалї
так вужа він поранив.

І подумав: “Конче треба
знов перепросить ся з ним,
бо погине вся худоба,
все добро піде як дим”.

Мовив жінці: “А постав но
край нори вужови знов
молока, а чей вернув би
знов у дім наш, до коров”.

І поставила хозяйка
у мищні молока,
та вуж виповзе, наїсть ся,
і до ями знов тіка.

А господарю що днини
гірше й гірше, хоч умри!
От він раз вужа підглянув,
як той повз собі з нори.

І говорить: “Вужу любий!
Що се враз на нас зайшло?
Чиж то сердитись нам треба?
Забуваймо гнів і зло!

“Що минуло, те пропало,
хоч і як нам допекло;
жіймо, як жили давнійше,
щоб знов добре нам було”.

Вуж на се відмовив: “Годі!
Що було, те загуло.
Але як забути горе,
що по серці нам пройшло?”

“Адже-ж ти коли згадаеш,
що твій спн в землі гние,
то руку свербить, щоб тїмя
розторопити мое.

“А і я коли погляну
на відсічений свій хвіст,
то отруйним зубом в тебе
вгриз ся'б, так лютує злість.

“Ти скажи: як нам єднатись?
Як тобі був любий спн,
так мені мій хвіст. Даремно
тут шукать причин, провин.

“Не навернеть ся до мене
твое серце, ні мое
не навернеть ся до тебе,
поки память в нас жие.

“То найкраще нам розстать ся
Ти собі в своїм дворі

жлий без мене, я без тебе
проживу в своїй норі”.

* * *

Пане куме Любовицький,
ти розумна голова,
то ти певно й без пояснень
зрозумів отсі слова.

Сей господар — ваша Польща,
а той вуж, то козак,
що на межах Польщі сікли
бісурманські карки,

що товклись по за пороги,
шибались на море, в Крим,
в очи хану і султану
дмухали пожарів дим.

І жилось тоді незгірше:
розживавсь богацтвом Лях
за козацькими плечима,
а козак в степах, полях

був свободний і крихітку
ссав отого молока,
що напратать, зберегати
помогла його рука.

Та счинилась сварка. Годі
тут шукать причин, провни;
нас боліло й вас боліло,
вам згиб син і нам згиб син.

Ну, скажи, як нам єднатись?
Як забути давне зло,
що кровавою межою
нам по серці перейшло?

Як примусить до кохання
серце, що в нїм веть ся гад?
Відки взять душі довіре,
що зазнала стільки зрад?

Нї, мій куме! Краще чисто
розмежуймо ся, як слід:
вам хай буде ваша Польща,
Україну нам лишїть.

Ви собі пануйте в себе
на винї та на меду;
ми, як Бог дасть, будем пхати
і без вас свою біду.

Так мине сто лїт чи двістї,
наші рани заживуть,
спомини всіх кривд і сварок
у непамять попливуть, —

замість зрад і звад і сварок
набереть ся скарб новий
згідних ділань, спільних змагань
і сусїдської любви. —

проїдемо велику школу,
та не сзутьську, нї! —

запануем кождий в себе,
станем розумом міцні, —

от тоді — коли вчаснійше
ваша Польща не згорить —
час настане, любий куме,
про еднане говорить.”

Товариство Просьвѣди
імен
М. Павлика
в
Лашок.

Ціна 25 центів

В ДРУКАРНІ "НАРОДНОЇ ВОЛІ",
524-530 Olive Street, Scranton, Pa.

1917

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 11 09 07 03 002 9